

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵՍԻԱՆԵՐ՝

ՆՎԻՐՎԱԾ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ ՄԻԱՑՎԵԼՈՒ 125-ԱՄՅԱԿԻՆ

ՀԱՅԱԿԱՆ ՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԳԵՄԻԱՅՈՒՄ

Սույն թվականի մարտի 12-ին և 13-ին Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայում տեղի ունեցավ Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի գիտական սեսիան՝ նվիրված Հայաստանի Ռուսաստանին միացնելու 125-ամյակին:

Ներածական խոսքով հանդես եկավ Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս քարտուղար Վ. Գուլբանյանը: Նա նշեց Հայաստանի Ռուսաստանին միացվելու նշանավոր իրադարձության պատմական պրոգրեսիվ նշանակությունը՝ կանգ առնելով ուսումնական ժողովրդի հայ ժողովրդին ցույց տված եղբայրական անշահախնդիր օգնության փաստերի վրա: «Մեր սեսիան, — ասաց նա, — հանդիսանում է երախտագիտական վառ զգացմունքի արտահայտություն՝ հանդեպ ուսումնական ժողովրդի»:

Սեսիայում գիտական զեկուցումով առաջինը հանդես եկավ Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ պրոֆ. Մ. Ներսիսյանը՝ «Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին և դրա պատմական նշանակությունը» թեմայով:

Պրոֆ. Ներսիսյանը պատմական անվիճելի փաստերի հիման վրա ցույց տվեց պրոգրեսիվ այն մեծ նշանակությունը, որ ունեցավ Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին: Այդ միացումով հայ ժողովուրդը ազատվեց ֆիզիկական բնաջնջումից, տնտեսական զարգացման լայն ուղու վրա կանգնեց՝ իր բախտը կապելով ուսումնական ժողովրդի բախտի հետ, որի օգնությանն ենթ պարտական մեր ներկա երջանիկ իրականության համար:

«Անգլիայի և Ֆրանսիայի պայքարն քննդնմ Հայաստանի միացմանը Ռուսաստանին» թեմայով զեկուցեց Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ Ա. Հովհաննիսյանը: Զեկուցողը պատմական փաստեր բերեց Անգլիայի և Ֆրանսիայի կառավարող շրջանների բացասական դիրքի վերաբերյալ՝ Հայաստանը պարսկա-թյուրքական լծից ազատելու գործում:

Սեսիայի մասնակիցները մեծ հետաքրքրությամբ լսեցին պատմական գիտությունների թեկնածու Վ. Ոսկանյանի զեկուցումը «Անգլիկոսի ժողովուրդների ուսակայն օրինատացիայի պատմության շուրջ» թեմայով: Զեկուցողը բազմաթիվ փաստերի հիման վրա ցույց տվեց անգլիկոսական ժողովուրդների հայերի, վրացիների և ադրբեջանցիների տնտեսական և բազմազան վաղեմի կապերը մեծ Ռուսիայի հետ: Նա բերեց ուշադրավ փաստեր այն մասին, որ Անգլիկոսի ժողովուրդները շատ վաղուց ունեցել են ուսակայն օրինատացիա, ձգտել են դեպի Ռուսաստան և նրանից օգնություն ակնկալել՝ ազատագրվելու պարսկա-թյուրքական լծից: «Հետազոտում, 18-րդ դարի առաջին բառերով, — ասաց զեկուցողը, — կատարվեց այդ ժողովուրդների երազները — իրենց մղած ազատագրական պայքարի և ուսումնական ժողովրդի օգնության շնորհիվ անգլիկոսական ժողովուրդները ազատվեցին պարսկա-թյուրքական լծից՝ և միացան Ռուսաստանին: Հայերի, ինչպես նաև վրացիների և ադրբեջանցիների Ռուսաստանին միանալը նախապատրաստվել է այդ ժողովուրդների դեպի Ռուսաստանը ու-

նեցած վաղեմի ձգտման, ուսումնական օրինակաբանի և տնտեսական ու կուլտուրական սերտ հարաբերության հետևանքով:

Հաջորդ մարտի 13-ի նիստում, առաջինը լավեց տնտեսական գիտությունների թեկնածու Ս. Զոլոտարյանի զեկուցումը՝ «Հայաստանի էկոնոմիկայի զարգացումը նրա՝ Ռուսաստանին միանալուց հետո (19-րդ դարում)» թեմայով: Զեկուցողը ցույց տվեց, որ Հայաստանի էկոնոմիկան պարսկա-թյուրքական բնակավայրային տարիներին ծայր աստիճան քայքայվել էր: Հայաստանը միանալով Ռուսաստանին, մտավ տնտեսական անհամեմատ լավի վարձացած մի երկրի կազմի մեջ, քան այդ սուլթանական թյուրքիան և շահական Պարսկաստանն էին:

«Ռուս առաջավոր կուլտուրայի բարեբաւագոյնությունը հայ գրականության և արվեստի վրա» թեմայով հանդես եկավ ֆիլոլոգիական գիտությունների թեկնածու Գ. Հովնանը:

Հաջորդ զեկուցումը՝ «Ռուսական գիտու-

թյան դերը Հայկական ՍՍՌ-ում մաթեմատիկական գիտությունների զարգացման գործում» թեմայով կարդաց Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ Ա. Շահինյանը:

Մարտի 13-ի երեկոյան նիստում սեսիայի մասնակիցները առաջինը լսեցին պատմական գիտությունների թեկնածու Գ. Ղարիբջանյանի «Հնդկամերձայան Մեծ ռևոլյուցիան և հայ ժողովրդի ազատագրումը» արժեքավոր զեկուցումը:

Սեսիայի մասնակիցները հատկապես մեծ հետաքրքրությամբ լսեցին պատմական գիտությունների թեկնածու Ա. Հակոբյանի զեկուցումը՝ «Ռուս մեծ ժողովրդի օգնությունը Սովետական Հայաստանին՝ սոցիալիստական շինարարության բնագավառում» թեմայով:

Սեսիայի վերջում լավեց ֆիլոլոգիական գիտությունների թեկնածու Վ. Ղազանջյանի զեկուցումը՝ «Ռուս մեծ ժողովուրդը ՍՍՌ-ում ժողովուրդների կենդանացնումը՝ Ստալինյան բարեկամությունը ցեմենտով ուժեղ է» թեմայով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՏՆԱԴԱՐԱՆՈՒՄ

Մարտի 20-ին և 21-ին Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի նիստերի լիազորված տեղի ունեցավ Հայկական ՍՍՌ Միեմիստների, Սովետին վից Պետական ձեռագրատան (Մատենադարանի) գիտական 6-րդ սեսիան՝ նվիրված Հայաստանը Ռուսաստանին միացվելու 125-ամյակին:

Սեսիան բացեց Մատենադարանի դիրեկտոր Վ. Նալբանդյանը: Նա իր բացման խոսքում նշեց, որ Մատենադարանի ներկա սեսիան, որը նվիրված է հայ ժողովրդի ազատագրմանը պարսկա-թյուրքական դաժան տիրապետությունից, «Հայ ժողովրդի երախտագիտության վառ արտահայտություններից մեկն է հանդես պիկարար ուսման և ազնիվ ժողովրդի»:

Այնուհետև նա շեշտեց Հայաստանի Ռուսաստանին միացման առաջադիմական մեծ նշանակությունը: «Այդ միացումով, — ասաց նա, — հայ ժողովուրդը փրկվեց պարսկա-թյուրքական ասիմիլատորների կազմակերպված մշտական ջարդերից ու կոտորածներից, ֆիզիկական բնաջնջման ահռելի վտանգից և կանգնեց քաղաքական, տնտեսական ու կուլտուրական զարգացման նախընթացը շունեցող առաջադիմության ուղու վրա, դրանով իսկ դուրս գալով դարեր շարունակ գոյություն ունեցող տնտեսական ճահճացման, հարստահարման ծանր վիճակից»:

Խոսելով ուսման ժողովրդի Հայաստանին ցույց տված օգնության վրա նոր ժամանակներում, նա առանձնապես կանգ առավ ուսման ժողովրդի անշահախնդիր և ամենօրյա օգնության փաստերի վրա՝ Սովետական իշխանության տարիներին: Այդ օգնության շնորհիվ անցյալի ավերակների վրա բարձրացավ նոր, ծաղկող Հայաստանը, որը դարձավ ինդուստրիալ և առաջավոր գյուղատնտեսական մի երկիր՝ ուղարկությամբ լցնելով բոլոր անկեղծ հայրենասերների արտերը:

«Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին և նրա պատմական նշանակությունը» թեմայով զեկուցեց պատմական գիտությունների թեկնածու Պ. Սեյրանյանը: Զեկուցողը մանրամասն խոսեց Ռուսաստանի գործուն օգնության մասին, որ ունեցավ նա Հայաստանի համար՝ միացումից հետո: Զեկուցողը հատկապես նշեց ուսման ժողովրդի առաջավոր դեմոկրատական կուլտուրայի և հասարակական մտքի դրական ազդեցությունը հայ հասարակական մտքի և կուլտուրայի վրա:

Սեսիայի մասնակիցները մեծ ուշադրությամբ լսեցին վրացական ՍՍՌ պետական թանգարանի ձեռագրական բաժնի վարիչ պրոֆ. Ի. Աբուլաձեի «Նոր գրական հուշարձաններ վրաց և հայոց հարաբերությունների մասին անցյալում» հետաքրքիր զեկուցումը, որը կարդաց հայերեն: Պրոֆ. Աբուլաձեն նշեց, որ հայ և վրացի ժողովուրդները, սկսած հեռավոր անցյալից, ստեղծագործա-

կան սերտ փոխհարաբերությունների մեջ են գտնվել: Հայերենից վրացերեն և վրացերենից հայերեն են թարգմանվել բազմաթիվ երկեր: Նա հատկապես կանգ առավ 17-րդ դարում վրացերենից հայերեն թարգմանված աստղաբաշխական և բժշկական երկու աշխատությունների վրա:

Սեսիայի մասնակիցները հետաքրքրությամբ լսեցին պրոֆ. Ա. Աբրահամյանի զեկուցումը՝ «Հայ ժողովրդի ծանր դրությունը պարսկա-թուրքական արյունոտ լծի տակ» թեմայով: Սկզբնաղբյուրներից մեջ բերած փաստերի հիման վրա զեկուցողը եզրակացրեց, որ «Հայ ժողովրդի» անցյալի վշտերի և դառնությունների ողջ պատմության մեջ՝ ամենից ծանրը, ամենից ողբերգականը եղել է պարսկա-թյուրքական տիրապետության արյունոտ ժամանակաշրջանը... Այս ժամանակաշրջանում կանգ է առել նրա արտադրական ուժերի զարգացումը և հայ ժողովուրդը գտնվել է բացահայտ ֆիզիկական բնաջնջման վտանգի առաջ»:

Պրոֆ. Ա. Աբրահամյանը, նորահայտ փաստաթղթերի հիման վրա ցույց տվեց նաև՝ թե ինչպիսի՞ ջերմությամբ է ընդունվել Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին իր ժամանակի հայկական հասարակայնության տարբեր խավերի առաջավոր ներկայացուցիչների կողմից:

«Ռուս և անդրկովկասյան ժողովուրդների բարեկամության արտացոլումը 1795—1828 թվականների հայ գրականության մեջ» թեմայով զեկուցեց Մատենադարանի աշխատակից Աս. Մնացականյանը: Նա հետաքրքրիր մեջբերումներ արեց իր ժամանակի չափածո հայ գրականությունից՝ ցույց տալով առաջավոր հայ մտավորականների ատելությունը պարսիկ և թյուրք հարստահարիչների նկատմամբ, և, հակառակը, նրանց դավաստով խոսելը ռուս ժողովրդի մասին:

Պրոֆ. Գ. Սևակի զեկուցումը՝ «Սարգս Օրբելիանի հայ վրացի լավագույն մտածող և պետական գործիչ Սուլխան Սարգս Օրբելիանի կազմած բառարանի հայկական աղբյուր

րին: Պրոֆ. Գ. Սևակին հաջողվել է ընթերցանակող գրիչների կողմից խաթարված հարյուրավոր բառեր վերծանել և վերականգնել նախնական բնագիրը:

Պատմական գիտությունների թեկնածու Վ. Ոսկանյանի զեկուցման թեման էր «Հայ ժողովրդի պատմական բարեկամությունը ռուս մեծ ժողովրդի հետ», Զեկուցողը բազմաթիվ փաստերի հիման վրա ցույց տվեց, որ հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամությունը շատ հին է — դեռևս Կիևյան Ռուսիայի ժամանակ հայերը ակտիվ փոխհարաբերությունների մեջ են գտնվել ռուս ժողովրդի հետ: Այդ բարեկամությունը սակայն նոր որակ, նոր փայլ ստացավ Սովետական իշխանության օրոք, երբ այդ ժողովուրդները, ինչպես և Սովետական Միության բոլոր ժողովուրդները, մի համերաշխ ընտանիքի մեջ կերտում են իրենց չքնաղ ապագան:

Մատենադարանի գիտական բարոտուղար Ծ. Նազարյանի զեկուցումը վերաբերում էր հայ մեծ լուսավորիչ Խ. Աբովյանի ուսուցիչ Հ. Ալամդարյանի նոր հայտնաբերված «Տեղալ գործնական վարժից բարգմանութեան» արժեքավոր աշխատությանը: Հայտնաբերված այդ տեքստը մեծ արժեք ունի գիտության պատմության համար, որովհետև այդ աշխատությունից երևում է Ալամդարյանի առաջավոր մտածողի կերպարը, նրա բարձր դեմահատությունը ռուս ժողովրդի գիտության, դրականության և արվեստի նկատմամբ:

Սեսիայում լսվեց նաև Մատենադարանի աշխատակից Ա. Աղամյանի հաղորդումը Մատենադարանի նորահայտ երկու վավերագրերի մասին, որոնք պատմական արժեքավոր նյութեր են պարունակում հայ աշխատավորության մասնակցության մասին պարսկա-թյուրքական բռնակալությունից ազատագրվելու ժամանակաշրջանում:

Սեսիան բարձր դեմահատականի արժանացավ ունկնդիր հասարակության՝ մայրաքաղաքի գիտության, կուլտուրայի, արվեստի աշխատողների և ուսանողության կողմից:

Սեսիայում կարգացված նյութերը կտպագրվեն առանձին ժողովածուով:

